

שנצטוו עליה מפני שהבינו התועלת והתיקון מזה (ב) אחרי שנצטוינו לקיים המצות, הוא ענין בפני עצמו לקיים ציווי השי"ת, וכן בעבירה ישנן שני הענינים הנ"ל, היינו הטעם אשר בשבילו הוזהרנו שלא לעשות המעשה ההיא, ושבשביל זה היה ראוי למנוע מלעשות המעשה אפילו בלא אזהרה, ועכשיו שנצטוינו צריך שלא לעבור אזהרת הקב"ה.

ומבאר דהא דאמרינן בתוהא על הראשונות, שאיבד מצותיו, היינו חלק השני מה שקיים ציווי השי"ת, אבל התיקון הנעשה מכל מצוה שקיים, זה לא נאבד כלל ע"י חרטתו, ונשאר כאינו מצווה ועושה, וכן הוא לענין עבירה שהחרטה מועלת לעקור מה שעבר על ציווי השי"ת, אבל הקילקול וההפסד שיצא מהמעשה עצמו זה אינו נעקר מצד הדין על ידי חרטה, ורק לפני משורת הדין נמחק העון לגמרי ע"י תשובה עכתו"ד וזהו ע"ד שנת' לעיל.

שיטת רבינו בקביעת יום צום לזכר השואה היל"ת

הרב חיים רפופורט

רב ומו"צ ושליח כ"ק אדמו"ר – לונדון, אנגליה

מחלוקת פוסקי הדור האחרון והכרעת ה'אגרות משה'

(א) נשאלתי מכמה שלוחים בדבר הלוחות שמוציאים לאור במחניהם, אם יש מקום לציין את התאריך כ"ז בניסן כ'יום השואה והגבורה'.

הנה, בענין קביעת יום מיוחד בשנה, יום צום ואבל - לדורות, לזכר קודשי ה'שואה' האיומה, שכמוהו לא נהיתה¹ וכמוהו לא תקום פעמיים צרה, נחלקו פוסקי הדור האחרון:

(1) ראה ספר השיחות לכ"ק אדמו"ר זי"ע (תנש"א ח"א ע' 233): "השמדת ששה מליון יהודים באכזריות הכי גדולה ונוראה - שואה איומה שלא היתה (ולא תהי' ר"ל) דוגמתה במשך כל הדורות".

ולהעיר ממ"ש בספר 'אש קודש' להרה"ק ר' קלונמוס קלמיש מפאסעצנא זצ"ל הי"ד (ירושלים תש"כ) בדרשתו לחנוכה ה'תש"ב (עמ' קלט): "כי אלו האנשים שאומרים שיסורים כמו אלו עוד לא היו לישראל, טועים הם, בחורבן בית המקדש בביתר וכו' היו כמו אלו". אבל בהוספת המחבר בשוה"ג שנכתבה בח"י כסלו ה'תש"ג כתב בזה"ל: "רק כהצרות שהיו עד שלהי דשנת תש"ב היו כבר, אבל כהצרות משונות ומיתות רעות ומשונות שחדשו הרשעים הרוצחים המשונים עלינו בית ישראל משלהי תש"ב, לפי ידיעתי בדברי חז"ל ובדברי הימים אשר לישראל בכלל, לא הי' כמותם, וד' ירחם עלינו ויצילנו מידם כהרף עין".

בשו"ת היכל יצחק (להגרי"א הרצוג) או"ח (ירושלים תשל"ב) סי' סא (בתשובה מיום ט"ז טבת ה'תש"ה) כתב שדבר נכון הוא, וע"ד מ"ש הרמב"ם (ריש הל' תעניות. שם פ"ה ה"א) לענין המ"ע מה"ת לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבא על

אבל ראה לקוטי שיחות חלק לג סוף עמ' 260 (אג"ק חכ"ד עמ' שלט - ממכתב כ"ח אייר ה'תשכ"ז) כתב "אשר בדוגמת השואה ה' בחורבן בית ראשון ו**ביתר שאת** - בחורבן בית שני, **וביתר שאת** - בימי הבינים, שבדרך הטבע לא ה' מנוס לבני" בעת מסעות הצלב".

[וראה גם שם עמ' 257: "אונזער פאלק האט שוין געהאט אויסצושטיין שחיטות און שמדות ר"ל אין פריערדיקע דורות. די קרייצצוגן, צ.ב., זיינען אין זייער פארנעם 'פראצענטועל' און אין אומפאסונג געווען אפשר ניט לייכטער ווי די היטלעריסטישע, מיט דעם אונטערשייד דערצו, וואס דאן איז גארניט געווען קיין שטראל פון האפנונג, אז די לאגע זאל זיך ענדערן", ע"ש בארוכה].

וראה גם במכתב רבינו מימי החנוכה ה'תשמ"ז (תורגם מאנגליט ונדפס ב'מורה לדור נבון' ח"ב עמ' 55): "עם זאת, בעוד שהגודל העצום והזוועתי של השואה והעובדה שהיא התרחשה בימינו אלה עושים אותה לחסרת תקדים, העובדה היא (אף על פי שמסיבה מסוימת לא הצביעו על כך), שלא ה' זה משהו חדש לגמרי בהיסטוריה היהודית, או בהיסטוריה של העולם. כפי שאתה בוודאי יודע, ה' לנו החורבן של בית המקדש הראשון וגם החורבן של בית המקדש השני, שכל אחד מהם ה' שואה בעלת פרופורציות עצומות.

[הערה דרך אגב: מ"ש בספר השיחות שם שהשואה "לא יכולה להיות בתור עונש על עוונות, שכן, אפילו השטן עצמו לא יוכל למצוא חשבון עונות בדור ההוא שיה' בו כדי להצדיק ח"ו עונש חמור כזה", ע"ש בארוכה, נראה שכוונתו לומר דאי אפשר לומר שהעונש היא הסיבה היחידה לכל מאורעות השואה ר"ל, כי לכאורה מפורש בכ"מ בכתבי רבותינו בוודאי שהיו מאורעות בשנות השואה שהיו בתור עונש. ראה, לדוגמא, מכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ מיום י"א אלול ה'תש"א (אג"ק ח"ה עמ' תס ואילך): "עת צרה היא ליעקב, אחינו ואחיותינו שמעבר לים נמצאים במצב נורא ואיום, מאות ואלפים, קבוצים וקהילות שלמות מאחינו ואחיותינו מעונים ביסורי מות באופן כזה, והנשארים בחיים נדונים ברעב, שבי' וגלות, ואי אפשר להיות בטוח אשר חו"ש וחו"ש לא יתפשטו הצרות גם במדינות אחרות. מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבא על הצבור ודבר זה ממדריכ התשובה הוא. . . **שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן** . . . ובימי הרחמים והסליחות המשמשים ובאים, הנה בהסכם כ"ק האדמו"רים וכבוד הרבנים הגאונים שליט"א, הננו מכריזים תענית צבור עולמי לכל עם ישראל על הצרות הנוראות. ובהסכם כולנו קבענו התענית צבור ביום אחד בכל תפוצות ישראל. . . הסכט ושמע ישראל, עין בעין נראה אשר כל התלאות והצרות המתרחשות ובאות הם חבלי משיח, וד' אלקינו דורש מאתנו לשוב אליו יתברך בתשובה שלמה, כל אחד ואחת לפי מצבו בשמירת וקיום המצות ולא נעכב ביאת גואל צדק משיח צדקנו. ובכן אחינו ואחיותינו, בני ובנות ישראל הבה נתעורר כולנו כאחד בהתעוררות תשובה אל ד' אלקינו אל דתו ואל תורתו. אנה אחינו ואחיותינו, חוסו על עצמכם, ורחמו על בניכם ובנותיכם, מבלי לגוע חו"ש וחו"ש בצרות חבלי משיח. עזבו דרכי חילול המצות, חלו פני אבינו שבשמים סליחה ומחילה על העבר ובחרו בשמירת המצות מעשיות".

ובמכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ מיום כ"ז אייר ה'תש"ב (אג"ק ח"ו עמ' שכב): "איר זייט אויפגערגעט פון דעם ביטערען אידישען צושטאנד, און פרעגט פארוואס קומט דאס אידען אזויפיל צרות. איהר האט רעכט, **די צרות זיינען א שטראף אויף דעם ואס מען איז ניט פרום**, און א ווארונג אז כל זמן מען וועט ניט ווערען פרימער וועלען די צרות אנהאלטען און ווערען שטארקער, **מען בעדארף ניט זיין אויפגערגעט** נור טאן אלעס מעגליכע אויף אליין צו ווערען פרימער און ווירקען אויף באקאנטע זיי זאלען ווערען פרימער, היטען שבת, עסען כשר, און טאן אלעס וואס אידישע קינדער בעדארפען טאן". ועד"ז וכיו"ב בכ"מ. ויש להאריך בכ"ז. ואכ"מ].

הצבור, ש"דבר זה מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עלי' ויריעו ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן וכו', ו"יש ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהם כדי לעורר הלבבות לפתוח דרכי התשובה ויהי' זאת זכרון למעשינו הרעים כו', שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב".

וע"ש שהאריך לבאר שאפילו לפמ"ש הרמב"ן (דברים ד, ב) שאפילו מי שעשה חג בחדש שבדה מלכו עובר בבבל תוסיף², הנה בנדו"ד אין בזה איסור בל תוסיף, או משום שכיון שעתיד להבטל כשיבוא משיח צדקנו, או משום שהצומות הם חלק ממצות התשובה שהיא נוהגת תמיד. ועשרים בסיון יוכיח³, ש"נוהגין להתענות עשרים בסיון בכל מלכות פולין נהרא נהרא ופשטי" (מג"א סי' תקפ סק"ט בסופו), והרי מעשה רב.

[וכדי "להניח את דעת המערערים הרי אפשר לנו לפרש בלשון הזה, אין קובעין את התענית אלא עד שיבוא מורה צדק או עד סוף תקופה ידועה. . אם לא יבוא בן דוד עד אז, ובזה יצאנו אף מידי חששא דחששא"]⁴.

ועד"ז כתב בשו"ת שרידי אש (להגרי"י וויינבערג) חלק שני (סי' ל בשוה"ג): "לדעתי ראוי לקבוע יום אבל וזכרון מיוחד לזכר רבני וקדושי ישראל שנהרגו ושנטבחו ושנשרפו על קידוש השם, ולהזכיר ביום זה את נשמותיהם של קדושים אלה. צריכים אנחנו לעשות כן לא משום כבודם של הקדושים בלבד, אלא גם בשביל הדורות הבאים שלא ישכחו מה אבד לעמנו בזמן שחושך הרשעות הרצחנית כסה את ארצות אירופה".

ולמעשה, על פי שיטה זו, נקבע יום עשרה בטבת (ע"פ הרבנים הראשיים באה"ק תובב"א) כ"יום השואה" עד כי יבא שילה⁵.

(2) ודלא כדמשמע מדברי הרמב"ם הל' ממרים פ"ב ה"ט. ועוד. ואכ"מ.

(3) ראה 'יון מצולה' להרב נתן נטע הנובר ו'מגילת עיפה' להש"ך [נדפסו יחדיו המהדורא חדשה, טורנטו תשנ"א] לקורות דברי הימים ההם.

(4) אמנם בסוף תשובתו הוסיף הרב הרצוג בשם חכ"א: "עדיין לא נגמרה המלחמה ומי יודע אפשר שמה שעבר עלינו הוא חבלי משיח, וע"כ יש לנו לדחות את ההחלטה עד לאחר המלחמה", וסיים: "נימוק זה יש בו בנותן טעם וראוי לתשומת לב".

(5) ראה המצויין במאמרו של הרב ישעי' שטיינברגר 'בעשרה בטבת יום השואה שהפך ליום הקדיש הכללי', נדפס בלוח 'שנה בשנה' (היכל שלמה, ירושלים) ה'תשנ"א עמ' 378 ואילך. וראה 'שו"ת הרב הראשי' (להגר"מ אליהו, מהדורא שני, ירושלים תשס"ט) עמ' 37: "הרבנות הראשית קבעה את יום השואה לי' בטבת. . אולם יום הקדיש הכללי ויום השואה אשר נקבע ליום י' טבת מעלתו חשובה".

אבל, לאידך גיסא, נראה שרוב גדולי ישראל התנגדו לקביעת יום כזה, ומטו משמיהו דהרה"ק ר' אהרן רוקח מבעלזא⁶ והג"ר יצחק זאב הלוי סאלאווייצקי⁷ והג"ר יוסף דוב הלוי סאלאווייצקי מבריסק⁸, שהדבר מבואר בקינה המתחלת "מי יתן ראשי מים" (להרב קלונימוס ב"ר יהודה), על הרוגי ק"ק אשפירא, וורמייזא ומגנצא, וז"ל: "שימו נא על לבבכם מספד מר לקושרה, כי שקולה הריגתם להתאבל ולהתעפרה, כשריפת בית אלונינו האולם והבירה, וכי אין להוסיף מועד שבר ותבערה, ואין להקדים זולתי לאחרה⁹, תחת כן היום לויתי אעוררה, ואספרה ואילילה ואבכה בנפש מרה, ואנחתי כבדה מבוקר ועד ערב".

הרי מבואר, שאף שחורבן הקהילות הקודש הנזכרות ה' קשה כחורבן ביהמ"ק, מ"מ פשיטא ל' להמקונן שאין להוסיף מועדים וזמנים אחרים להתאבל, ובלשון החתם סופר (שו"ת או"ח ס' קנט) בביאור דברי קינה זו, "שאינן לקבוע שני ימים מרים בשנה", ועל כן יש להתאבל ולקונן עליהן בצום החמישי¹⁰.

והאריך בזה הגרמ"פ בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ד ס' נז אות יא) שם כתב, וז"ל: בדבר הגזירות שבעוה"ר נהרגו ערך עשרה פעמים ששים ריבוא ע"י הרשעים היטלער וחבריו ימ"ש, שמהראוי הרי ה' צורך איזה יום קבוע לתענית ולתפילה שתמה מעלת

(6) ראה בשמו בספר 'פסקי דבר יהושע' (להג"ר יהושע מנחם אהרנברג, תל אביב תשנ"ה) הל' תעניות סי"ב (סוף עמ' כה ואילך). 'בקדושתו של אהרן' (נלקט ונערך ע"י הרב אהרן פרלוב, ירושלים תשס"ח) עמ' ערה ואילך.

(7) ראה שו"ת תשובות והנהגות (להר"מ שטרנבוך) ח"ב (ירושלים תשנ"ד) סי' תשכא.

(8) ראה נפש הרב (להגר"צ שכטר, ירושלים תשנ"ט) ב'לקוטי הנהגות' (סוף עמ' קצו ואילך). ושם: 'דהאבלות דת"ב כוללת בתוכה לא רק האבלות על חורבן הבית, אלא על כל הפוגרומים ועל כל החורבנות של כל שנות הגלות כולה'.

(9) התיבות "ואין להקדים זולתי לאחרה" צ"ב. ובשו"ת חת"ס (או"ח סי' קנט) כתב בא"ד: "דבר גדול דבר רבינו קלונימוס בקינה המתחלת מי יתן ראשי מים, אמר שם 'וכי אין להוסיף מועד שבר ותבערה ואין להקדים זולת לאחרה תחת כן היום לויתי אעירה', אמר הגאון ז"ל כי להיות שאין לקבוע שני ימים מרים בשנה, ולעקור תשעה באב ולקבועו ביום מיתת צדיקים האלו ג"כ אינו נכון משום 'אקדומי פורענות לא מקדמי', והוא ע"פ ש"ס מגילה ה' ע"א יע"ש, ע"כ מזכיר מיתתם בתשעה באב". ולא זכיתי להבין, איך ה' קס"ד' להחליף את יום צום החמישי המפורש בדברי הנביאים (זכרי' ח, יט) ולקבוע במקומו צום ביום אחר [אילולי משום 'אקדומי פורענות לא מקדמינן']?

(10) בשו"ת היכל יצחק (הנ"ל שם) כתב לפרש את דברי הקינה באו"א, כי "לפני זה מדבר המקונן על שריפת התורה והרג לומדי דווקא ביום השבועות ביום שניתנה בו תורה, והוא אומר, והוא ואין להוסיף מועד שבר ותבערה, כלומר אין להוסיף למועד חג השבועות הספד ובכי על השבר והתבערה, ולהקדים, היינו לקבוע יום לפני יום טוב, אלא לאחרה, כי באלו מאחרין ולא מקדימין, ע"כ קבענו היום. כלומר, עשרים בסיון וכו', ובאמת הלא ידענו שקבעו יום לצום ולקונן בכ' סיון, שחזרו וקבעוהו בגזירת ת"ח - ת"ט".

ולפענ"ד פירושו דחוק הוא עד מאד.

כבודו על שעדיין לא נעשה כלום. הנה בקינות שכל ישראל אומרים בתשעה באב, מפורש שמה שלא תיקנו יום מיוחד לתענית ולבכי' על גזירות מסעות הצלב, שהיו הגזירות בכל מדינות יוראפ שגרו שם רוב היהודים, ונחרבו כמה עיירות וכרכים, ונקרא על שם שנת תתנ"ו, וגם בא"י הרגו שם הרבה יהודים, משום דאין לקבוע עוד יום לתענית ולבכי, שלכן צריך להזכירם בקינות דאומרים בתשעה באב על חורבן המקדש. ומאותו טעם עצמו אין לקבוע יום אחד מיוחד גם לגזירות שהיו בזמננו, והוא בכלל כל הגזירות שהיו במשך כל הגלות הארוך הזה. ולא דמי¹¹ לגזירות דשנת ה' אלפים ת"ח ות"ט ע"י חמעלניצקי ראש הקאזאקן, שנהרגו באוקריינא וחלק מפולין, שקבעו שם יום תענית ואמירת סליחות לעשרים בסיון¹². משום שלא היתה זו גזרה כללית כגזירת הגלות והחורבן, אלא היו רק בחלק מדינה אחת, שהיתה גזירה נוספת על אותן המקומות. וגם גזירה זו דשנת ת"ח ות"ט לא היתה ע"י המלכויות וממילא לא נמשכה מעצם הגלות והחורבן, אלא היתה ע"י המורדים בהמלכות, שלא שייך זה כל כך למה שהי' זה בגלות, מאחר שגם המלכות דאוח"ע הא הגינה על ישראל במה שהי' אפשר בידן. והשייכות להגלות הי' רק משום דמאותן החטאים שנתחייבו גלות נענשנו גם בזה. שלכן הי' שייך לתקן תענית ואמירת סליחות - ולאותן המקומות לבד. אבל גזירות דהיטלער דהיו על כלל ישראל, דהא הי' הולך וכובש מקומות דעיקר ישוב ישראל, ובכל מקום שבא הרג את כל ישראל שהיו שם, והי' בדעתו לכבוש את כל העולם, ולא יכלו לעמוד נגדו עד שריחם השי"ת, הוא גזירת כל ישראל ושייך להחורבן שנמצאנו בגלות, שאין קובעין עוד יום תענית ובכי' כדאיתא בקינות. עכ"ל האג"מ.

ע"פ כל הנ"ל נראה, דבאיזה תאריך שיקבעו את המכונה 'יום השואה', הרי כיון שפסק האגרות משה, ובעקבותיו רוב חכמי הדור האחרון, שאין לקבוע עוד יום אבל ובכי' לדורות, וגם לא חזינו לרבנן קשישאי שיעשו עובדא ע"פ שיטת ההיכל יצחק

11 בדבריו אלו בא הגרמ"פ ליישב מה שהקשה בספר עלי תמר (להג"ר ישכר תמר) על הירושלמי סדר מועד (אלון שבות תשנ"ב) מס' תענית (פ"ד ה"ו) על דברי המקונן הנ"ל, "שהרי גזרו חכמי ישראל תענית וקינות מיוחדות על גזירות תתנ"ו, ונהוג כן באשכנז ערך שמונה מאות שנה. . וכן גזרו תענית בכ' סיון לדורות". ומפני קושיא זו צידד ד"צ"ל שאף שהיתה כן דעת רבנא קלונמוס רבו עליו חכמי דורו וקבעו יום מיוחד בצום והספד על גזירות תתנ"ו". ונשאר בצ"ע.

12 במג"א הנ"ל בפנים "נוהגין להתענות" אבל בט"ז או"ח סי' תקסו סק"ג: "התענית שגזרו מנהיגי שלש הארצות בצירוף גאונים להתענות בכל עשרים בסיון משום רוע הגזירות בעו"ה". ובסידור העיב"ץ בהקדמתו לסליחות של עשרים בסיון כתב, וז"ל: בו קבעו תענית אחינו בני פולין על שהיו גזירות גדולות בשנת ת"ח ות"ט לאלף הששי ונשפך דם ישראל כמים, ע"כ הגדולים שהיו אז גזרו ע"ז תענית ובכי' ביום זה בכל שנה לקונן ולבכות ולהצטער על הריגת הצדיקים וחסידים וכלל ישראל במיתות אכזריות משונות ועל צער הבורא ית' בביכול שהגיע לו אז, ועל צער יסורי הגופים שנעשו בהם שפטים קשים ומרים. עכ"ל.

והשרידי אש, יש לנקוט להלכה ולמעשה כדברי המשורר והמקונן ש"אין להוסיף מועד שבר ותבערה"¹³, ואין לציין בלוחות שמו"ל ע"מ לזכות בהם את הרבים, שום תאריך, מלבד צום החמישי – יהפך לשמחה בקרוב ממש, כיום אבל ובכי' לדורות.

שיטת רבינו בענין זה

(ב) ובמכתב רבינו זצוקללה"ה מיום כ"ד מנ"א ה'תשמ"א (נדפס ב'ניצוצי אור', לזכרו של הר"נ מינדל ז"ל, עמ' 120) כתב: "מאשר אני קבלת מכתבו מחודש זה, ותוכנו בנוגע לעשות זכרון להגזירות בדורנו הנק' בשם 'שואה'. וכבר נדבר עד"ז רבות. ומובן אשר בנוגע למעשה, לכל לראש תלוי זה בדעת רבנים מורי הוראה בישראל ולאחרונה דנו בזה באגודת הרבנים דארה"ב וקנדה, ונתפרסם ג"כ במכ"ע. ואם רוצה בידיעות יותר יכול לפנות ישר אליהם".

הרי:

(א) כתב שהיחס לענין זה וכיו"ב צ"ל נקבע ע"פ "רבנים מורי הוראה בישראל", והרי רוב מורי צדק ויושבים על מדין נקטו בעמדה האמורה של הגרמ"פ פיינשטיין, שהי' נשיא אגודת הרבנים.

(ב) ייחס משקל רב לעמדת אגודת הרבנים דארה"ב וקנדה, ומה שיצא מתחת ידיהם "לאחרונה", וכנראה כוונתו גם למ"ש הרב שמחה עלבערג ז"ל (יו"ר אגודת הרבנים) בענין זה במאמרו 'יום השואה ויזכור של יהדות-התורה', ונדפס כארבעה חדשים לפני כתיבת המכתב מכ"ע 'הפרדס' (אייר תשמ"א) עמ' 2 ואילך: "חייב להיאמר ברורות: איננו עם של רגש, אנו עם הלכה מוחלט. בנין-היהדות מושתת על האלמנטים של ההלכה, שהיא הקובעת. . ומי שאינו יודע אלף-בית זה, אין לו שיח ושיג עם השקפת היהדות. . ומה אומרת ההלכה? כל גדולי ישראל מדור העבר שתקו, ושתיקתם בעצמה מהווה הלכה. . ההלכה היא ברורה אי אפשר לקבוע תענית לדורות. . לקבוע צום לדורות 'זכר לחורבן', היו מסוגלים רק חז"ל ואחריהם הגאונים בעלי שולחן ערוך. רק הם בכח רוח-הקודש מוסמכים היו לקבוע תענית ציבור" לדורות, ע"ש בארוכה.

עוד זאת מצינו בשיחת פורים ה'תשט"ז (תורת מנחם ה'תשט"ז ח"ב עמ' 134 ואילך) שהתייחס רבינו בפומבי לשאלה זו: "מהו הטעם שבנוגע לכל הגזירות ושמדות

(13) ועד"ז כתב בפי' המיוחס לרש"י עה"כ (דברי הימים-ב לה, כה) "[ויקונן ירמיהו על יאשיהו ויאמרו כל השרים והשרות בקינותיהם על יאשיהו עד היום] ויתנום לחק [על ישראל והנם כתובים על הקינות]", "כשמזדמן להם שום צער ובכי' שהם מקוננים ובוכים על המאורע הם מזכירים זה הצער עמו דוגמא בתשעה באב שמזכירים קינות על ההרוגים בגזירות שאירעו בימינו כן בכיון על מות יאשיהו".

שהיו בדורות הראשונים, עושים רעש ("אזא טומל") ע"י קביעת תעניות וקנינות וכו' וכו', ואילו בנוגע להגזירות שהיו בדור האחרון, רח"ל, שבכמות היו במספר גדול יותר שלא בערך, והיו גם באופן של יסורים מבהילים שלא היו כמותם בדורות הראשונים – לא קבעו תענית מיוחד וקנינות מיוחדות? וכיון שהתורה מבהירה אפילו 'מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת' – היו צריכים למצוא בתורה נתינת מקום לקבוע ענינים גם על הגזירות כו' שהיו בדור האחרון".

ושם הוסיף רבינו ביאור ע"פ פנימיות הענינים למה שלא קבעו יום אבל [בנוסף לתשעה באב] לזכר השואה, והוא ע"פ מ"ש אדמו"ר הזקן בתורה אור (וישב כז, ד) שם מבואר שכללות עבודת האדם בעולם היא לברר את ניצוצות הקדושה שנפלו למטה, שהם במספר רפ"ח ניצוצין, "וכשיגמרו הבירורים יבוא משיח". ואיתא בספרים¹⁴ שבמשך מאתיים ועשר שנים של גלות מצרים נתברר מספר גדול של ניצוצים – ר"ב ניצוצים, כמרומו במ"ש (שמות יב, לח) "וגם ערב רב עלה אתם", ונשאר לברר רק פ"ו ניצוצים. וא"כ נשאלת השאלה: כיון שבמשך מאתיים ועשר שנים של גלות מצרים, הספיקו בני ישראל לברר ר"ב ניצוצים, בהיותם במספר ששים ריבוא – הרי לפי חשבון זה, בודאי שבמשך זמן הגלות שנתארך כו"כ מאות שנים, ובני ישראל הם במספר גדול מששים ריבוא כמה פעמים ככה, היו צריכים מזמן לסיים את בירור הניצוצות, ובמילא היתה צריכה להיות כבר הגאולה האמיתית והשלימה. ומהי הסיבה שלא מצליחים להשלים ולסיים את בירור פ"ו הניצוצים הנשארים?! ומבאר על זה אדמו"ר הזקן, שכשם שבכל ענין ישנו כלל שכולל בעצמו כו"כ פרטים, כן הוא גם בענין הניצוצות, שהמספר רפ"ח הוא מספר הניצוצות הכלליים, שבירידתן למטה "נתחלקו ונתפרדו עוד ביותר לאלפים ורבבות", ובהתאם לכך יש גם חילוק בעבודה בבירור הניצוצות ע"י בני ישראל – שנשמות גדולות וכליות, יכולה כל נשמה לברר ניצוץ כללי (קודם שנחלק לריבוי פרטים), משא"כ כאשר נתמעטו הדורות ונתמעטו הנשמות, אזי בירור ניצוץ כללי הוא שלא לפי כחה ואפילו שלא לפי ערכה של נשמה אחת פרטית, שבכחה וביכלתה לברר רק פרט אחד מריבוי הפרטים שנתחלקו ונתפרדו מניצוץ אחד כללי. ולכן: בזמן גלות מצרים שאז היו בני ישראל במספר ששים ריבוא – הנה ששים ריבוא נשמות אלו היו נשמות כלליות (כמבואר בתניא (פל"ז) ש"ששים ריבוא נשמות פרטיות אלו הן שרשים, וכל שרש מתחלק לששים ריבוא ניצוצות וכו'), ולפי גדלם ה' בכחם לברר ר"ב ניצוצות כלליות; ולאחרי כן, כאשר נתמעטו הדורות ונתמעטו הנשמות, אזי נתחלקו ונתפרדו פ"ו הניצוצות הנשארים לאלפים

(14) ראה כנפי יונה ח"ג סנ"ו. הובא במג"ע אופן נח. תו"א בא ס, ג. ובכ"מ.

ורבבות וריבוא רבבות ניצוצות, כדי שיהי' בכחם של הנשמות הפרטיות (ופרט דפרט כו') לברר אותם. ומזה מובן גם חומר הענין שנעשה מצד חסרוננו של יהודי אחד מהדורות הראשונים – להיותו נשמה כללית¹⁵. ועפ"ז מובן הטעם שתיקנו על זה תענית מיוחד כו' – כיון שזהו ענין של הירוס וחורבן והשמדה כמה פעמים ככה מכמו שהוא לאחריו זה. עד כאן דברי רבינו.

וכיון שאנו אין לנו אלא דברי רבותינו נשיאי חב"ד נוחם עדן, נראה שדי בכל הנ"ל, לקבוע מסמרים בנידון שאלתו, והוא ש'יום השואה' כלול ב'צום החמישי', בתשעה באב, ואין לנו עסק עם ימי השואה במועדים וזמנים אחרים, ופשוט הוא שאין מקום לציין יום כ"ז ניסן כיום השואה בלוחות היו"ל על ידינו.

יום השואה בחודש ניסן

ג) וכל זה בנוגע לענינו של יום השואה בכלל, ובנוגע ליום השואה שנקבע בו"ך ניסן, הרי נוסף לזה שלא נקבע יום זה ע"פ רבנים ומורי הוראה בישראל, הנה גם הרבנים שציידו לקבוע יום מיוחד בשנה לזכר השואה וכו' התנגדו לקביעתו בחודש ניסן כיון שאין אומרים תחנון בכל החודש, ואין הזמן מתאים לעניני אבל וקינה¹⁶.

דבר זה נזכר דרך אגב בשיחתו של רבינו (י"א ניסן ה'תשל"ז סל"ט) בא"ד על דבר שלילת המנהג שרצו להנהיג שיזכירו את קדושי השואה הי"ד בליל הסדר (באמצע אמירת ההגדה): "ישנה הקפדה בכל חודש ניסן שלא יהי' שום ענין של היפך השמחה"¹⁷, אשר על כן אין דעת חכמים נוחה מזה שקבעו יום מסויים בחודש ניסן – והיו יכולים לדחותו עד חודש אייר, ולא לערב ולבלבל חודש ניסן. ואין כאן המקום להאריך בזה".

15) וע"ש שהוא "כמו שהענין הוא גם בגשמיות – שכתוצאה מהחסרון של יהודי אחד בדור שביהמ"ק הי' קיים, נעשה חסרון גדול ביותר בדורות זה: כיון שמאב ואם נולדים כו"כ ילדים, ולכל אחד מהם יש כו"כ ילדים – נמצא, שכאשר נחסר יהודי אחד בזמן חורבן בית ראשון, או בזמן חורבן בית שני, ואפילו בזמן הגזירות והשמדות שלאחרי זה, אשר, אילו הי' נשאר בחיים, היו יוצאים ממנו בנים ובני בנים, האחד יהי' לאלף ולרבבה ולריבוא רבבות, הרי ע"פ החשבון הפשוט חסרים עי"ז כמה מאות ואלפים וריבוא רבבות בזמן הזה".

16) ראה מאמרו של הרב שטיינברגר (שנה בשנה הנ"ל הערה 5, עמ' 383) שהגר"ש ישראל ז"ל (בעהמח"ס 'ארץ חמדה') אמר לו שמעולם "לא הי' שום היתר [לקבוע יום השואה בחודש ניסן], והענין נכפה בלי הסכמת הרבנות הראשית", ועד"ז העיד הרי"מ לאו שליט"א. אבל ראה מכתבו של הגר"מ אליהו (הנ"ל הערה 5): "אולם מכיון שנהגו כבר רוב הצבור לעשות את יום השואה בכ"ז ניסן שתקופת המרד התחילה בחודש זה וכן דבר זה השתרש בצבור לפיכך הנח להם לישראל שנהגו בעצרות ואזכרות גם ביום זה".

17) ראה טושו"ע ונו"כ או"ח סי' תכט.

ובשיחת י"א ניסן ה'תשל"ג [ס"ה: "בקשר מיט דערויף וואס מען הויבט אן פראווען די ימי זכרון אויף די מאורעות ר"ל וואס איז געווען לאחרי די מלחמת העולם השני"] דיבר רבינו בצער רב ע"ז שקבעו ימי זכרון לשואה בחודש ניסן, כנראה בגלל זה שבעוה"ר, בכמה מקומות, מנצלים את המסיבות והאירועים שעושים ביום זה להטחת דברים כלפי מעלה, ומחלישים את האמונה ר"ל, וכמ"ש: שקבעו "להכעיס, בחודש ניסן דוקא, שהוא חודש האמונה, 'ירח שנולדו בו זיוני עולם' (ראש השנה יא, א), החודש אשר בו נגאלו אבותינו ממצרים - בזכות האמונה, שבחודש זה הרי כללות ההנהגה היא ע"ד מש"נ (ירמ' ב, ב) 'זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך, לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה'. . הרי 'שמים אור לחושך', שמהפכים הענינים, באפן שמביא ר"ל לידי סתירה באמונה", ע"ש בארוכה.

ולכן גם את"ל (כמו שטענו כמה מחברים) שאין בקביעת 'יום השואה' סתירה להאמור ב'אגרות משה' וכיו"ב¹⁸, הרי מדברי רבינו הנ"ל, נראה ברור שיחסו ל'יום השואה' שקבעו בחודש ניסן ה' שלילית, ולכן פשוט שאין להחזיק ידי אלו שהעמידו במה לעצמם, מבלי להמליך עם חכמי וזקני הדור.

חסידות

המוחין והמדות שלמעלה

הרב משה מרקוביץ

ברוקלין נ.י.

בהמשך תער"ב ח"ג ע' א'שצא, בביאור ענין חכמה ובינה שלמעלה שמקורם למעלה מעלה, איתא:

"וכמ"ש הפרד"ס ידיעת חכמתו ובינתו ית' הוא כמו ידיעת עצמותו ית' (ובס"ש"ב ח"ב פ"ח כ' שכמו"כ הוא גם במדותיו ית' וכמ"ש"ש אלא עצמותו ומהותו ורצונו כו' ומדת חסדו כו' הכל אחדות פשוטה ממש שהיא היא עצמותו ומהותו כו', והפרד"ס נר' שמחלק בזה וכעת לא מצאתי ענין זה בפרד"ס והובא לעיל וצל"ע, ואפשר שזהו

18 ראה לדוגמא שו"ת 'בני בנים' (להרב יהודה הרצל הנקין) ח"ב (ירושלים תשנ"ב) סי' כג שהגרמ"פ (הנ"ל בפנים ס"א) לא דיבר אלא 'בקביעת תענית לכל ישראל'. . ולא בזכרון בעלמא" ובפרט "שימי הזכרון נקבעו בארץ ישראל לבני ארץ ישראל ולא לכל העולם ואין צפירה בחו"ל".